

LOODCIRKELS EN HARTVORMEN IN

P.C. MEIJERS

Bureau Erfgoed gemeente Hoorn.

In de binnenstad van Hoorn zijn veel dakkapellen op historische panden versierd (geweest) met cirkelvormen. Bij een recente opname door bureau Erfgoed van de gemeente Hoorn bleek het aantal cirkelversieringen schrikbarend laag te zijn geworden terwijl historische foto's nog een breed gebruik laten zien. Tijd om aandacht aan te geven aan dit fenomeen.

trotseerloodjes toegepast en vaklieden hebben hun eigen logo in lood gedrukt.

Loodcirkels

Als alternatief voor de algemeen toegepaste trotseerloodjes worden ook wel opgesoldeerde loden proppen aangebracht. Ook zijn soms grote nagels met een loden kop in afgeronde of puntige vorm als afdekking toegepast. Bij sommige historische dakkapellen vormen de loden verdikkingen het centrum van bijzondere cirkelversieringen.

Inleiding

Om de zijwangen van een dakkapel waterdicht te bekleden wordt vaak lood of zink toegepast. Om dit materiaal aan te brengen worden grote nagels of haken gebruikt. Deze nagels en haken worden door het lood of het zink heen geslagen in de houten onderconstructie. Hierdoor ontstaat een gaatje in het materiaal wat kans op lekkage geeft. Om inwateren van regen te voorkomen wordt het gat afgedekt met een stukje lood. Dit stukje lood wordt een trotseerloodje of ook wel traceerloodje genoemd.

Al sinds de 16e eeuw worden trotseerloodjes ook gebruikt als een soort visitekaartje van de loodgieter door het loodplaatje te voorzien van zijn naam, initialen, jaartal of afbeelding. In Hoorn zijn trotseerloodjes gevonden vanaf 1600 met een grote verscheidenheid aan afbeeldingen. Het hoogtepunt van verscheidenheid ligt in de tweede helft van de 18e eeuw. De oudste exemplaren zijn voorzien van een leien dak en een hoorn. Aan het eind van de 17e eeuw zijn loodjes gevonden met een waterpomp als motief. In de 18e eeuw wordt het stadswapen, de hoorn, het meest gebruikt als afbeelding. Ook tegenwoordig worden bij restauraties nog

De zijwangen van de dakkapellen in Hoorn waarop deze cirkelversieringen zijn aangebracht zijn zonder uitzondering met lood bekleed. De cirkels zijn in het loodoppervlak aangebracht en tekenen zich af door een lichtere loodkleur. De lichtere tint van het lood blijft beperkt tot de cirkels, het omliggende lood en de loden prop zijn donkerder van kleur.

Naast de loodproppen komen ook vlakke bevestigingspunten voor waarbij de verdikking van de loodprop nauwelijks zichtbaar is. Hierbij lijken de cirkel en de loodprop in het centrum ervan zich alleen maar af te tekenen in het oppervlak van de loodbekleding. Deze vlak afgewerkte variant is ook toegepast bij verschillende pironnen op monumentale panden. Het aantal en de diameter van de cirkels, in deze tekst verder loodcirkels genoemd, wordt bepaald door de bevestigingspunten en de afmetingen van de dakkapellen.

In sommige gevallen zijn de cirkels ook nog geschilderd om de ronde vorm te benadrukken.

De loodcirkels komen vooral voor in de straten van de gegoede burgerij zoals het Grote Oost, Grote Noord en de Nieuwstraat. Hierbij is

HOORN

vrijwel altijd sprake van rijk geornamenteerde of prominent aanwezige dakkapellen. Cirkels op eenvoudige kapellen bevinden zich alleen op panden van vermogende instanties zoals de VOC of de gecommiteerde Raden van Holland en West Friesland.

Een globale datering van de toepassing van de cirkelversieringen ligt op basis van de nog aanwezige voorbeelden tussen het midden van de 18e eeuw en het midden van de 19e eeuw.

Voor zover bekend zijn alleen in de binnenstad van Hoorn loodcirkels veelvuldig aangebracht. Een incidenteel voorbeeld buiten Hoorn waar de cirkelversieringen zijn toegepast is de buitenplaats Nijenburg te Heiloo. In het dorp Spanbroek is rond een op een zinken zijwang aangebrachte loodprop een ringvorm aanwezig maar deze vorm lijkt eerder op toeval te berusten dan op een bewuste keuze.

Een afwijkend type loodcirkels is toegepast bij Nieuwstraat 23, de Statenpoort. Deze cirkels bestaan uit rondgesneden loodplaten die op de zijwangen van de dakkapel zijn gesoldeerd.

Over het hoe en waarom van de loodcirkels is nog veel onduidelijk. Het zijn bewust aangebrachte versieringen. Vond men het gewoon mooi of was het een toonbeeld van weelde? Ook de wijze van aanbrengen van de loodcirkels is nog onbekend. Waarschijnlijk was het aanbrengen een kostbare of een arbeidsintensieve werkwijze gezien de selectieve toepassing ervan. Vanwege de blijvende lichtere loodkleur van de cirkels is een bewerking met een bijtende vloeistof mogelijk. Misschien werd het lood verwarmd onder een cirkelvorm

maar hoe zag dat gereedschap er dan uit? Er zijn geen historische bronnen die hierover melding maken, kortom we weten het nog niet.

Loodcirkels zijn historische versieringen die kwaliteit en aandacht uitstralen. Bijzonder is dat het een typisch Hoorns detail is dat zeker behouden moeten blijven.

Oproep:

Indien u kennis heeft over het aanbrengen van loodcirkels vragen wij u contact op te nemen met bureau Erfgoed van de gemeente Hoorn, tel: 0229-252682

Hartvormen

Naast de loodcirkels en de 'gewone' trotseerloodjes kennen we in Hoorn nog een bijzondere toepassing van waterdichte afdekkingen; hartvormige trotseerloodjes. Bij de gebogen dakkapellen op Grote Noord 57 en 59 zijn deze bijzondere vormen van loodafdekking toegepast. Ter plaatse van de overgang van de gebogen dakvorm naar de verticale zijwangen zijn twee bevestigingspunten aanwezig. Over deze bevestigingspunten zijn de hartvormige loodjes gesoldeerd. De dakkapel op nummer 59 dateert uit ca. 1980 en is een kopie van nummer 57. Ook op de piron van nummer 57 is het hartje in eenvoudige vorm aanwezig als loodafdekking. Deze hartvorm lijkt de inspiratiebron te zijn voor de beide dakkapellen..

Alle afbeeldingen zijn afkomstig van Bureau Erfgoed, gemeente Hoorn